

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Навчально-науковий інститут управління. психології та безпеки
Кафедра практичної психології

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ КУРСАНТІВ ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ

кваліфікаційна робота
здобувачки вищої освіти
освітнього ступеня «бакалавр»
4 курсу заочної форми навчання
спеціальність 053 «Психологія»
Походжай Юлії Михайлівни

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, доцент
Євген КАРПЕНКО

Рецензент:
доктор педагогічних наук, професор
Галина ЛЯЛЮК

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
« ____ » _____ 2025 р., протокол № ____
Т.в.о. завідувача кафедри практичної психології
доктор психологічних наук, доцент
_____ **Євген КАРПЕНКО**

**Львів
2025**

Анотація

Походжай Ю. Особливості мотиваційної сфери курсантів першого року навчання.

У роботі представлено теоретичний аналіз базових характеристик мотиваційної сфери особистості, особливостей її розвитку в юнацькому віці та психологічної характеристики навчальної мотивації. Розкрито сутність понять «мотивація», «мотив» та «потреба», їхню структуру та взаємозв'язок у контексті детермінації поведінки. Особливу увагу приділено специфіці мотиваційної сфери юнаків, зокрема домінуванню мотивів самовизначення, соціальних потреб, пізнавальних інтересів та професійних орієнтацій. Детально розглянуто структуру та детермінанти навчальної мотивації, а також різні типи навчальних мотивів та їхній вплив на навчальну діяльність студентів. Наведено результати емпіричного дослідження мотиваційної сфери курсантів-першокурсників, що виявило домінування прагнення до соціального статусу, високої загальної активності та орієнтації на соціальну корисність. Зроблено висновки щодо переважання зовнішньої мотивації на початковому етапі навчання при наявності внутрішньої зацікавленості..

Ключові слова: мотивація, мотив, потреба, юнацький вік, навчальна мотивація, структура мотивації, навчальні мотиви, курсанти-першокурсники, професійне самовизначення.

Abstract

Pohozhai Y. Features of the motivational sphere of first-year cadets.

The research presents a theoretical analysis of the basic characteristics of the motivational sphere of the personality, the features of its development in adolescence and the psychological characteristics of educational motivation. The essence of the concepts of "motivation", "motive" and "need", their structure and relationship in the context of determining behavior are revealed. Special attention is paid to the specificity of the motivational sphere of young men, in particular the dominance of motives of self-determination, social needs, cognitive interests and professional orientations. The structure and determinants of educational motivation are considered in detail, as well as different types of educational motives and their impact on students' educational activities. The results of an empirical study of the motivational sphere of first-year cadets are presented, which revealed the dominance of the desire for social status, high general activity and orientation to social utility. Conclusions were drawn regarding the predominance of external motivation at the initial stage of training in the presence of internal interest..

Keywords: motivation, motive, need, youth, educational motivation, structure of motivation, educational motives, first-year cadets, professional self-determination.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
 РОЗДІЛ I. ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРУКТУРА МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ У ПЕРІОД НАВЧАННЯ.....	7
1.1.Базові характеристики мотиваційної сфери особистості: структура і параметри.....	7.
2. Особливості мотиваційної сфери у юнацькому віці	12
1.3. Психологічна характеристика навчальної мотивації та навчальних мотивів.....	15
Висновки до Розділу I.....	23
 РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ КУРСАНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ.....	25
2.1. Організація процедури дослідження: характеристика вибірки та методик дослідження.....	25
2.2. Інтерпретація результатів методик емпіричного дослідження.....	28
2.2.1. Результати методики мотиваційної структури особистості.....	28
2.2.2. Результати методики соціально-психологічних установок в потребнісно-мотиваційній сфері.....	31
2.2.3. Результати методики «Мотивація навчання студентів ЗВО»	33
Висновки до Розділу II.....	42
 ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46

ВСТУП

Актуальність теми. Стрімкі трансформації сучасного суспільства, що супроводжуються масштабними реформами в усіх сферах життєдіяльності та інтенсифікацією інформаційного обміну, пред'являють особливі вимоги до молодого покоління, яке вступає до лав силових структур. Здатність ефективно орієнтуватися в динамічному інформаційному просторі та оперативно опановувати новітні знання і навички є критично важливою для майбутніх офіцерів. У контексті інтеграції України в європейський безпековий простір та впровадження прогресивних освітніх стандартів, активна позиція курсантів як суб'єктів навчального процесу та їхня внутрішня мотивація до досягнення високих результатів у службовій діяльності набувають особливого значення.

З огляду на специфіку освіти у закладах із специфічними умовами навчання, зростає науковий інтерес до психологічних особливостей, що детермінують успішність навчально-службової діяльності курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Ключовим аспектом дослідження постає вплив мотиваційної сфери на ефективність навчання та подальшу професійну діяльність майбутніх офіцерів. Теоретичні засади розуміння ролі мотиваційних чинників у контексті навчальної діяльності розкриваються у працях таких авторитетних науковців, Г. Костюка, С. Занюка, С. Максименка, проте потребують адаптації та конкретизації стосовно специфіки такого навчання.

В умовах реформування системи освіти в Україні проблема адаптації та навчально-службової мотивації курсантів першого року навчання є особливо актуальною. Ефективність процесу адаптації до специфічних умов служби та наявність стійкої мотивації до навчання і майбутньої професійної діяльності є визначальними факторами, що безпосередньо впливають на якість підготовки майбутніх офіцерів.

Перший рік навчання є критично важливим періодом, протягом якого відбувається інтенсивна адаптація курсантів до суворих вимог дисципліни,

специфіки навчального процесу та нових умов життєдіяльності у колективі. Саме на цьому етапі формується їхнє ставлення до майбутньої професійної кар'єри. Успішність адаптації має прямий вплив на подальший професійний розвиток курсанта, його академічну успішність, рівень дисципліни та ініціативності у службовій діяльності.

Отже, формування високого рівня навчально-службової мотивації та забезпечення ефективної адаптації курсантів першого року навчання є одними з першочергових завдань закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Розвиток мотиваційної сфери курсантів є складним і багатогранним процесом, що вимагає глибокого розуміння психологічних особливостей цього вікового та соціального періоду та специфіки о навчання. Незважаючи на наявні дослідження у сфері мотивації, структура та динаміка мотиваційної сфери саме курсантів першого року навчання, які зіштовхуються з унікальними стресовими факторами та вимогами служби, залишаються недостатньо вивченими. Це підкреслює актуальність поглибленого дослідження особливостей мотиваційної сфери курсантів на початковому етапі їхнього професійного становлення.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження особливостей та структури мотиваційної сфери курсантів першого року навчання.

Для реалізації поставленої мети ми запропонували наступні **завдання дослідження**:

- теоретично дослідити структуру мотиваційної сфери особистості;
- охарактеризувати особливості мотиваційної сфери у юнацькому віці;
- описати суть мотивів та мотивації у курсантів;
- здійснити емпіричне дослідження мотиваційної сфери у курсантів.

Об'єкт дослідження: мотиваційна сфера особистості.

Предмет дослідження: особливості мотиваційної сфери курсантів першого року навчання.

Теоретична значущість роботи полягає у поглибленні та уточненні знань щодо особливостей формування мотиваційної сфери у курсантів під час початкового етапу навчання у закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Практична цінність результатів роботи у можливості використання отриманих емпіричних даних для розробки та впровадження психолого-педагогічних заходів, спрямованих на оптимізацію процесу адаптації курсантів першого року навчання до специфічних умов закладу освіти. Виявлені особливості мотиваційної сфери можуть стати основою для створення програм психологічної підтримки, спрямованих на підвищення їхньої навчально-службової мотивації та зниження рівня дезадаптації на початковому етапі професійного становлення.

Методи та методики дослідження: використаними теоретичними методами були аналіз наукових джерел з досліджуваної проблематики, синтез, узагальнення та емпіричні методи (психодіагностичні методики, математичні методи обробки результатів дослідження).

Організація та база дослідження. Вибіркою дослідження були курсанти-першокурсники Львівського державного університету внутрішніх справ (30 осіб) та Львівського університету безпеки життєдіяльності (30 осіб).

Структура роботи складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

Розділ І.

ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРУКТУРА МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ У ПЕРІОД НАВЧАННЯ

1.1. Базові характеристики мотиваційної сфери особистості: структура і параметри

У науковому дискурсі психології термін «мотивація» репрезентується як більш інклюзивне поняття відносно «мотиву».

«Мотивація» операціоналізується у двох ключових аспектах. По-перше, вона постає як комплексна система детермінантів поведінки індивіда, що охоплює його потреби, мотиви як усвідомлені спонукання, прагнення, цільові настанови, інтенції та інші ментальні конструкти, що зумовлюють активність. По-друге, мотивація розглядається як динамічний процес, що ініціює та підтримує певний рівень активності в поведінці суб'єкта. Отже, мотивація являє собою інтеграцію різноманітних психологічних причин, що забезпечують розуміння спрямованості та інтенсивності поведінки особистості [4].

Мотиваційний аналіз є необхідним для експлікації таких фундаментальних характеристик поведінки, як її генезис, темпоральні параметри (тривалість та стійкість), вектор спрямованості, термінація при досягненні запланованого результату, проспективна орієнтація на майбутні події та оптимізація ефективності діяльності. У контексті когнітивних процесів, мотиваційного пояснення потребують вибірковість перцепції та емоційне забарвлення пізнавальної діяльності.

Слід наголосити, що конструкт «мотивація» виникає в процесі каузальної атрибуції поведінки, а не в її феноменологічному описі. Його актуалізація відбувається при спробі відповісти на питання етіологічного характеру: "Чому?", "З якою метою?", "Яка кінцева ціль?".

Гене́за вчинку може бути концептуалізована як послідовність: потреба (дефіцит певного ресурсу) → мотивація (усвідомлення потреби) → мотив (аргументація поведінки) [12].

Отже, мотив постає як внутрішня детермінанта поведінки, інтегрована в структуру особистості суб'єкта, що внутрішньо спонукає його до здійснення певних дій.

Мотив являє собою ідеалізований образ у внутрішньому плані свідомості індивіда. Це не є просто ментальною репрезентацією, а енергетично насичений образ об'єкта, що має потрібнісну значущість. Спонукальна інтенсивність мотиву бере свій початок у потребі. Потреба ініціюється певним станом нужди організму або особистості в конкретних ситуаціях, що характеризуються дефіцитом необхідних ресурсів. Потреба нерозривно пов'язана з відчуттям незадоволення, зумовленим нестачею об'єктів, необхідних для біологічного існування або цілісного функціонування особистості [11].

У науковій літературі потреба трактується як стан індивіда, що виникає внаслідок нестачі матеріальних та нематеріальних об'єктів (духовних, інтелектуальних), необхідних для його існування, розвитку та забезпечення активності [8, с. 43].

Процес задоволення потреб передбачає продукування матеріальних і духовних об'єктів, розробку відповідних методів виробництва, а також залучення до історичного та культуротворчого процесів. Сам процес діяльності є циклічним, оскільки в його межах часто виникають нові потреби. Потреби функціонують як ідеальні внутрішні спонукальні мотиви діяльності, усвідомлювані індивідом як необхідність у певних духовних чи матеріальних цінностях або послугах, тобто як ідеальні прагнення [1, с. 53].

До ключових характеристик людських потреб належать їхня інтенсивність, періодичність виникнення та способи задоволення. Фундаментом мотиваційної сфери особистості є потреби, які виступають рушійною силою її розвитку та активності, оскільки: по-перше, їхня генеза

зумовлена біосоціальним існуванням та пов'язана з виникненням дефіциту в повсякденному житті; по-друге, потреби генерують активність, спрямовану на елімінацію цього дефіциту [18].

Потреба має дуальну природу, включаючи суб'єктивний та об'єктивний аспекти. Суб'єктивний аспект охоплює: конкретний дефіцит, індивідуальну внутрішню систему потреб та рівень їхнього розвитку, суб'єктивні засоби задоволення потреб, суб'єктивну цінність (значущість задоволення потреби) та усвідомлення необхідних зусиль для її реалізації.

Об'єктивний аспект включає: об'єкт дефіциту (сама потреба), об'єктивну ситуацію, що може сприяти або перешкоджати задоволенню потреби, об'єктивні засоби та можливості задоволення потреби, об'єктивну цінність (значущість задоволення потреби) та об'єктивно необхідні зусилля для її реалізації [8].

Потреби класифікуються на біологічні, матеріальні та соціокультурні. Крім того, виокремлюють: базові потреби (пов'язані з етапами розвитку особистості, включаючи потреби в матеріальних умовах, комунікації, пізнанні, діяльності, відпочинку), похідні потреби (що виникають на основі базових, наприклад, потреба у навчанні, естетичні потреби) та вищі потреби (потреби у творчості та самореалізації) [158].

Мотив визначається як психічне явище, що спонукає індивіда до цілеспрямованої діяльності [14].

Мотив є каузальним обґрунтуванням поведінки, вчинку чи діяльності [10, с. 155]. Причини поведінки традиційно поділяються на внутрішні (властивості особистості), зовнішні, усвідомлені, неусвідомлені, прагнення до матеріального об'єкта та прагнення до ідеального об'єкта.

Спонування, або мотив, експлікує індивідуальні відмінності в діяльності, що здійснюється в ідентичних умовах. Мотив є внутрішньою детермінантою, що зумовлює необхідність дії та спрямовує до певної мети [17, с. 12]. Мотив охоплює такі психологічні феномени, як прагнення,

бажання, задум, страх тощо, і проявляється у готовності до діяльності, спрямованої на досягнення цілі.

Мотивація являє собою множину мотивів, їхню сукупність та внутрішній процес їхньої інтеракції. Вона тісно пов'язана з потребами особистості та актуалізується при виникненні дефіциту або необхідності в чомусь. Мета визначається як усвідомлений кінцевий результат, на який спрямована певна діяльність, здатна задовольнити актуальну потребу. На психологічному рівні мета є мотиваційно-спонукальним змістом свідомості, що сприймається індивідом як найбільш очікуваний outcome діяльності.

Окрім мотиву, потреби та цілі, як ключових спонукальних компонентів поведінки, доцільно розглянути такі мотиваційні конструкти, як інтерес, завдання, бажання та намір.

Інтерес є специфічним мотиваційним станом пізнавального характеру, який переважно не пов'язаний з актуальною на даний момент потребою.

Завдання як ситуаційно-мотиваційний фактор, виникає в ситуаціях, коли в процесі цілеспрямованої діяльності індивід стикається з перешкодою, подолання якої є необхідною умовою подальшого просування до мети.

Бажання та наміри є миттєвими мотиваційними суб'єктивними станами, що є динамічними та залежними від мінливих умов виконання дії [23].

Попри належність інтересу, завдання, бажання та наміру до мотиваційних чинників, вони виконують переважно інструментальну, а не спонукальну функцію в структурі мотивації поведінки. Вони відповідають не за спрямованість поведінки, а за її стильові характеристики [19].

Важливо зазначити, що мотивація поведінки може бути як свідомою, так і несвідомою. Індивід може усвідомлювати певні потреби та цілі, що керують його поведінкою, тоді як інші залишаються поза межами свідомої рефлексії. Первинно діяльність спрямована на задоволення вітальних потреб, а згодом задоволення цих потреб стає умовою для подальшої діяльності. Розвиток потреб нерозривно пов'язаний з еволюцією їхнього предметного змісту, тобто конкретних мотивів діяльності індивіда.

До фундаментальних понять, використовуваних у психології та педагогіці для пояснення спонукальних аспектів поведінки, належать мотив та мотивація. У психологічному словнику мотив визначається як спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб суб'єкта [33, с. 24].

Термін «мотив» інтерпретується варіативно в різних концепціях мотивації. Проте, більшість дослідників сходяться на думці, що мотив за своєю природою є складним психологічним утворенням, межами якого є потреба та намір. Переважно мотив розглядається як окремий психологічний феномен, що може мати різноманітні прояви.

Серед фундаментальних категорій мотивів виокремлюють наступні:

- Мотив самоствердження є тісно інтегрованим з конструктом власної гідності індивіда, його самолюбством та амбітними прагненнями. Особистість демонструє інтенцію до верифікації власної значущості в соціальному контексті, прагне до визнання та поваги з боку оточуючих, а також до досягнення певного ієрархічного статусу в суспільстві.
- Мотив ідентифікації ґрунтується на прагненні суб'єкта уподібнитися до референтної особи або авторитетної фігури. Мотив ідентифікації виступає спонукальним чинником до особистісного зростання та цілеспрямованої роботи над собою. Особливої поширеності даний мотив набуває в юнацькому та дитячому віці, коли індивіди демонструють тенденцію до наслідування поведінкових патернів значущих інших.
- Мотив влади детермінується прагненням індивіда домінувати та мати можливість здійснювати вплив на оточуючих. Потреба у владі історично розглядається як одна з фундаментальних рушійних сил соціальної динаміки та характеризується значною інтенсивністю.
- Процесуально-змістовні мотиви репрезентує спонукання до активності, що зумовлені безпосереднім змістом та процесом діяльності. Індивід відчуває внутрішнє задоволення від виконання певної діяльності, проявляє ініціативу та залучає власні фізичні або інтелектуальні ресурси.

Процесуально-змістовні мотиви актуалізуються тоді, коли суб'єкту імponує як змістовна складова, так і динаміка виконуваної роботи.

- Мотив саморозвитку є одним із ключових спонукальних факторів, що зумовлюють прагнення особистості до власного вдосконалення та систематичної роботи над собою.
- Мотив досягнення характеризується прагненням до демонстрації видатних результатів та досягнення високого рівня майстерності у власній діяльності. Як правило, індивіди з домінуючим мотивом досягнення схильні до вибору завдань підвищеної складності та виявляють наполегливість у їхній реалізації.
- Просоціальні мотиви. Дана категорія мотивів пов'язана з усвідомленням індивідом суспільної значущості власної діяльності та почуттям відповідальності перед соціумом.
- Мотив аффіліації відображає прагнення індивіда до встановлення та підтримання позитивних міжособистісних відносин, до комунікації та тісного контакту з іншими людьми.

1.2. Особливості мотиваційної сфери у юнацькому віці

Юнацький вік, що хронологічно охоплює період від 15 до 18 років, є сенситивним етапом онтогенезу, позначеним інтенсивними процесами самопізнання, соціалізації та професійного самовизначення, що зумовлюють якісні трансформації в мотиваційній сфері особистості. Наукові дослідження, зокрема праці, представлені в статті за посиланням, підкреслюють унікальність та складність мотиваційної архітекtonіки юнаків, яка характеризується переплетенням особистісних потреб, соціальних впливів та професійних орієнтацій.

Однією з ключових особливостей мотиваційної сфери юнацького віку є домінування мотиву самовизначення та пошуку власного місця в соціальній ієрархії. Прагнення до автономії, незалежності від батьківської опіки та встановлення власної ідентичності стають центральними мотиваційними

тенденціями. Юнаки активно досліджують різні соціальні ролі, експериментують з поведінковими патернами та формують власну систему цінностей, що безпосередньо впливає на ієрархію їхніх мотивів [15].

Значну роль у мотиваційній сфері юнацтва відіграють соціальні мотиви, зокрема мотив афіліації та приналежності до референтної групи однолітків. Прагнення до прийняття, розуміння та емоційної близькості з ровесниками стає потужним спонукальним чинником, що визначає вибір друзів, захоплень та поведінкових моделей. Конформність до групових норм та цінностей може тимчасово домінувати над індивідуальними прагненнями, формуючи специфічні мотиваційні орієнтації.

Водночас у юнацькому віці відбувається інтенсивний розвиток пізнавальних мотивів, пов'язаних із прагненням до інтелектуального зростання, розширення кругозору та самоосвіти. Зростає інтерес до абстрактних ідей, філософських питань та пошуку відповідей на екзистенційні запитання. Навчальна мотивація набуває якісно нового змісту, оскільки навчання починає розглядатися не лише як обов'язкова діяльність, а й як засіб самопізнання та підготовки до майбутньої професійної діяльності [22].

Професійне самовизначення є центральним завданням юнацького віку, що зумовлює формування специфічних професійних мотивів. Уявлення про майбутню професію, її соціальну значущість, престижність та відповідність власним інтересам і здібностям стають важливими мотиваційними детермінантами. Юнаки починають усвідомлювати необхідність здобуття певних знань та навичок для успішної професійної реалізації, що впливає на їхню навчальну активність та вибір освітньої траєкторії.

Мотив досягнення також набуває особливої актуальності в юнацькому віці. Прагнення до успіху, демонстрації власної компетентності та подолання труднощів стає важливим спонукальним чинником у різних сферах діяльності, включаючи навчання, спорт та творчість. Успішний досвід у

досягненні поставлених цілей сприяє зростанню самооцінки та формуванню позитивної мотивації до подальшої самореалізації.

Важливо відзначити, що мотиваційна сфера юнаків є динамічною та піддається впливу різноманітних внутрішніх та зовнішніх факторів. Зміни у соціальному оточенні, успіхи та невдачі в діяльності, вплив значущих інших (батьків, педагогів, однолітків) можуть суттєво трансформувати ієрархію мотивів та їхню інтенсивність [19].

Наукові дослідження підкреслюють важливість врахування вікових особливостей мотиваційної сфери юнаків у педагогічному процесі. Створення сприятливих умов для самовизначення, підтримка соціальної інтеграції, стимулювання пізнавальної активності, сприяння професійному самовизначенню та заохочення досягнень є ключовими стратегіями розвитку позитивної мотивації юнаків [28].

Розуміння специфіки мотиваційної сфери юнацького віку є важливим не лише для педагогів та психологів, але й для батьків, які прагнуть підтримати своїх дітей у цей складний та відповідальний період їхнього життя. Створення атмосфери довіри, підтримки та розуміння, надання можливостей для самостійного вибору та відповідальності, заохочення ініціативи та творчості сприяють гармонійному розвитку мотиваційної сфери юнаків та їхньому успішному становленню як особистостей.

Отже, мотиваційна сфера юнацького віку характеризується складним переплетенням мотивів самовизначення, соціальних потреб, пізнавальних інтересів та професійних орієнтацій. Врахування цих особливостей є ключовим для ефективної взаємодії з юнаками та сприяння їхньому особистісному та соціальному розвитку. Подальші наукові дослідження мотиваційної сфери юнацтва є важливими для поглибленого розуміння закономірностей її формування та розробки ефективних психолого-педагогічних стратегій.

1.3. Психологічна характеристика навчальної мотивації та навчальних мотивів

Навчальна мотивація являє собою складну систему спонукальних детермінант, що ініціюють активність студентів та визначають вектор спрямованості й якісні характеристики їхньої навчальної діяльності. Аналогічно будь-якому іншому виду мотивації, навчальна мотивація є системним утворенням, що характеризується спрямованістю, темпоральною стійкістю та динамічністю [22].

У психологічній науці та дослідженнях вітчизняних вчених конструкт «структура мотивації» охоплює організацію та ієрархічні відносини між різними мотивами, а також їхню класифікацію на основні групи та підгрупи. Відповідно до цього, структура навчальної мотивації включає наступні ключові компоненти:

1. Безпосередньо-спонукаючі мотиви, що ґрунтуються на емоційних реакціях особистості та можуть виникати як наслідок безпосереднього впливу екзогенних або ендогенних факторів. Прикладами можуть слугувати інтерес до конкретної навчальної теми, емоційне задоволення від академічних досягнень або позитивна інтеракція з однокурсниками.

2. Перспективно-спонукаючі мотиви детермінуються усвідомленням значущості знань у широкому контексті та вагомості конкретного навчального предмета для майбутньої професійної траєкторії та особистісного розвитку студента. Навчання розглядається як інструмент досягнення віддалених цілей та розширення власного потенціалу.

3. Інтелектуально-спонукаючі мотиви пов'язані з внутрішнім прагненням до отримання задоволення від самого процесу когнітивної діяльності. Студент відчуває позитивні емоції від розуміння нового навчального матеріалу, успішного розв'язання інтелектуальних завдань та розвитку власних когнітивних здібностей [13].

Зазначений підхід до аналізу структури навчальної мотивації дозволяє уникнути редукціоністського розуміння мотивації та враховує її полімодальність та різноманітні джерела в контексті освітнього процесу.

Формування навчальної мотивації відбувається під впливом множинних детермінант, які можуть бути систематизовані наступним чином:

1. Характер навчальної діяльності: Цей фактор охоплює різноманітні аспекти освітнього процесу, включаючи структуру та рівень складності навчальної діяльності, а також такі компоненти, як навчальні завдання, процеси самоконтролю та самооцінювання. Міжособистісна взаємодія з педагогічними працівниками та однолітками також чинить значний вплив на генезу навчальної мотивації.

2. Змістове наповнення навчання для індивідуального студента: Цей фактор визначає ідеали та ціннісні орієнтації студента. Ступінь відповідності змісту навчальних дисциплін індивідуальним ціннісним настановам та ідеалам студента є ключовим детермінантом його мотивації до активного опанування навчального матеріалу.

3. Характер мотивів учіння: Різноманітні мотиви, зокрема внутрішні та зовнішні, визначають рівень зацікавленості та внутрішньої спонуки до навчальної діяльності.

4. Зрілість цілей: Ступінь сформованості чітких та реалістичних навчальних цілей у студента прямо пропорційно впливає на його мотивацію та рівень наполегливості [4].

5. Емоційні особливості, що супроводжують навчальний процес: Емоційний фон навчання є важливим компонентом навчальної мотивації, оскільки емоції здатні впливати на настрій, рівень зацікавленості та загальне ставлення до навчальної діяльності.

Зазначені чинники перебувають у складній взаємодії та інтеграції, визначаючи загальний стан навчальної мотивації студентів [5].

З урахуванням різних типів навчальної мотивації, можна виокремити наступні ситуаційні контексти навчання:

1. Мотивація заданого учіння. Цей тип мотивації актуалізується тоді, коли студент відчуває потребу у виконанні конкретного навчального завдання або дотриманні встановлених нормативних вимог. Мотивація в даному випадку є ситуативно залежною від конкретного завдання.

2. Мотивація стихійного учіння проявляється за наявності у студента внутрішньої потреби в опануванні певних знань або навичок, яка не зумовлена зовнішніми навчальними завданнями чи нормативними приписами. Навчання відбувається спонтанно, як результат власного прагнення до дослідження та засвоєння нового матеріалу.

3. Мотивація самовизначальної навчальної діяльності передбачає усвідомлення студентом власних мотивів та ціннісних орієнтацій. Студент демонструє здатність до прийняття рішень у ситуаціях конфлікту між різними спонуканнями та емоційними станами. Він здатен формулювати власну позицію, аргументувати її, відстоювати та приймати рішення з урахуванням різних точок зору, а також діяти автономно та цілеспрямовано [11].

Зазначена типологія дозволяє враховувати різноманітність мотиваційних підходів та їхню залежність від конкретних ситуацій, що виникають у процесі навчання.

Структурним елементом навчальної мотивації є навчальний мотив, який визначається як спонукання, що характеризують особистість учня або студента, відображаючи її основну спрямованість, сформовану протягом життя під впливом сім'ї та освітнього закладу. Мотиви навчання формуються в процесі виховання та соціалізації, відображаючи ключові спрямованості особистості студента.

У науковій літературі найчастіше виокремлюють дві основні категорії мотивів учіння:

1. Зовнішні мотиви, які не мають безпосереднього зв'язку з навчальним процесом, а є наслідком екзогенних факторів, таких як прагнення задовольнити очікування батьків, педагогів чи соціального оточення. Вони

можуть включати бажання отримати матеріальну винагороду, соціальне визнання або інші зовнішні блага.

2. Внутрішні мотиви, що є результатом інтраіндивідуальних характеристик студента. Вони можуть включати інтерес до навчального предмета, прагнення до здобуття знань для особистісного зростання, внутрішнє задоволення від самого процесу навчання тощо [14].

Зазначений підхід сприяє врахуванню різноманітності мотиваційних факторів та їхнього походження, що визначає вектор та інтенсивність навчальної мотивації студентів.

Навчальний мотив також може бути визначений як спрямованість на окремі аспекти навчальної діяльності, що пов'язані з внутрішнім ставленням студента до неї. У цьому контексті виокремлюють дві основні групи мотивів:

1. Пізнавальні мотиви, що спрямовані на процес когнітивного освоєння навчального матеріалу, підвищення ефективності його результатів (знань, умінь, навичок), а також на способи пізнання та набуття знань, прийоми та методи навчальної роботи, та на підвищення ефективності цих способів і методів. Пізнавальні мотиви мають різні рівні: широкі пізнавальні мотиви (спрямованість на знання), навчально-пізнавальні (спрямованість на способи набуття знань), мотиви самоосвіти (спрямованість на способи самостійного поповнення знань).

2. Соціальні мотиви, що відображають активність студента у взаємодії з іншими людьми в процесі навчання та включають його ставлення до результатів спільної діяльності та способів цієї взаємодії. Основні рівні соціальних мотивів включають: широкі соціальні мотиви (почуття обов'язку та відповідальності перед оточенням чи суспільством), вузькі соціальні або позиційні мотиви (прагнення отримати схвалення та визнання від оточуючих), мотиви соціального співробітництва (прагнення до опанування способів ефективної взаємодії з іншими людьми) [18].

Зазначений аспект мотивації підкреслює соціальний контекст навчання та важливість міжособистісної взаємодії для активності та ефективності студента в освітньому процесі.

Сучасні наукові дослідження зосереджуються на різноманітних аспектах проблеми навчальної мотивації студентів вищої школи, включаючи: роль мотивації спілкування, зв'язок ефективності навчання з розвитком соціально-ціннісних мотивів (М.І. Дяченко, Л.А. Кандибович, С.Л. Кандибович, Л.Ф. Железняк та ін.), мотиви вступу до вищого навчального закладу, динаміку зміни мотивів у процесі навчання (Р.С. Вайсман, А.І. Гебос та ін.), ставлення студентів до різних навчальних предметів, мотиваційні фактори та механізми, роль мотиву досягнення [5].

Зазначені дослідження мають важливе значення для розвитку теоретичних підходів та розробки практичних стратегій у сфері навчальної мотивації студентів.

Виявлення мотивів вступу до вищого навчального закладу є важливим елементом розуміння динаміки та специфіки навчальної мотивації студентів. Аналіз цих мотивів дозволяє виявити ключові спонукальні сили, що підтримують прагнення молоді до здобуття вищої освіти. До основних мотивів вступу належать: бажання перебувати в колі студентської молоді (соціальний аспект), громадське значення професії та широка сфера її застосування, відповідність професії інтересам та схильностям, творчі можливості професії, а також соціально-економічні фактори.

Розрізнення між внутрішньою та зовнішньою навчальною мотивацією є важливим аспектом дослідження навчальної мотивації студентів закладів вищої освіти. Внутрішня навчальна мотивація включає внутрішні мотиви вступу до вузу, широкі пізнавальні мотиви та релевантні професійні мотиви. Зовнішня навчальна мотивація охоплює зовнішні мотиви вступу до вузу, вузькі пізнавальні мотиви та іррелевантні професійні мотиви [14]. Врахування обох груп мотивів є важливим при розробці стратегій

стимулювання студентів та оптимізації умов для підвищення їхньої навчальної мотивації.

Цікавим підходом до розуміння мотивації навчально-професійної діяльності студентів є виокремлення навчально-професійних мотивів (широкий навчально-професійний мотив, власне навчально-професійний мотив, мотив професійної самоосвіти) та соціальних мотивів (широкий соціальний мотив, вузький соціальний/позиційний мотив, мотиви професійної співпраці) [13]. Зазначена система розуміння мотивів дозволяє враховувати різні аспекти студентської мотивації, що є важливим для успішного навчання та подальшого професійного розвитку.

Мотиви навчання студентів безпосередньо впливають на якість професійної підготовки та формування особистості професіонала. Дослідники виокремлюють пізнавальні, професійні мотиви, мотиви творчого досягнення, широкі соціальні мотиви (мотив особистого престижу, мотив збереження та підвищення статусу), мотив самореалізації, мотив самоствердження та матеріальні мотиви.

Протягом навчання у вищому навчальному закладі відбувається динаміка видів навчальної діяльності (від навчально-пізнавальної до навчально-дослідницької, а згодом – навчально-професійної), що зумовлює відповідні мотиваційні зміни. Дослідження демонструють зміну домінуючих навчальних мотивів студентів протягом навчання. На першому курсі переважають «професійні» очікування, на другому спостерігається зміщення на "особистий престиж", а на третьому та четвертому курсах відбувається поєднання обох мотивів зі зростанням значення "прагматичного" мотиву [15].

«Професійні» та «пізнавальні» мотиви є більш значущими для академічної успішності, тоді як "прагматичні" мотиви є менш вагомими для успішних студентів [11].

Дослідження динаміки мотиваційної сфери студентів протягом адаптаційного періоду до університетського життя показують, що на

першому етапі важливими є «престижний» мотив та «пізнавальний» інтерес. Протягом навчання «професійний» мотив залишається найбільш значущим, а "пізнавальний" мотив на першому курсі поступається «загально соціальному» на наступних етапах. Мотив творчого досягнення та потреба досягнення зростають протягом навчання, тоді як "формально-академічний" мотив втрачає свою значущість.

Формування навчально-професійних та соціальних мотивів є важливим етапом університетської освіти. Високий рівень позитивної мотивації може виступати компенсаторним фактором у випадку обмежених здібностей та сприяти академічному успіху. Важливим є створення стимулюючого навчального середовища та системи підтримки для формування та утримання позитивної мотивації студентів.

А.І. Гебос визначив чинники, що сприяють формуванню позитивної навчальної мотивації, серед яких: усвідомлення навчальних цілей, розуміння теоретичної та практичної значущості знань, емоційна подача матеріалу, демонстрація перспектив розвитку наукових концепцій, професійна спрямованість навчання, проблемні завдання, наявність допитливості та позитивного психологічного клімату [17].

Утруднення у формуванні позитивної мотивації у першокурсників можуть бути пов'язані зі зменшенням зовнішнього контролю, зміною структури навчального процесу, інтеракцією навчальних та професійних мотивів, а також адаптацією до нового соціального середовища.

О.С. Гребенюк сформулював принцип мотиваційного забезпечення навчального процесу, підкреслюючи важливість підтримки мотивації студентів протягом навчання. Загальна мотивація навчальної діяльності студентів визначає їхнє ставлення до навчальних предметів, що залежить від важливості предмета для професійної підготовки, інтересу до галузі знань, якості викладання, оцінки власних здібностей та взаємовідносин з викладачем [19].

Різні мотиватори можуть взаємодіяти або конкурувати, впливаючи на процес навчання. Повне розуміння навчальних мотивів можливе лише при врахуванні значущості кожного компонента в складній мотиваційній структурі кожного студента, що дозволяє визначити його мотиваційну напругу. Важливим є також мотив афіліації, що впливає на навчальну діяльність у групі. Пізнавальний мотив є одним із найцінніших для сучасних студентів, сприяючи глибокій задоволеності навчанням. Врахування мотивів вибору майбутньої професії також є принципово важливим. Професійна мотивація є динамічною та впливає на ставлення до навчання та майбутньої професійної діяльності.

У психологічній науці використовується поняття «мотиваційний синдром» для позначення сукупності мотивів, пов'язаних з певною потребою. Пізнавальні та професійні мотиви є відносно незалежними складовими мотиваційного синдрому навчальної діяльності, що відображає динаміку їхніх взаємних змін. Мотивація навчання студентів є професійно значущим особистісним показником, критерієм успішності та якості професійного становлення майбутнього фахівця.

Висновки до Розділу I

Мотивація в психологічному дискурсі постає як комплексна система детермінант поведінки та динамічний процес, що ініціює та підтримує активність особистості, охоплюючи потреби, мотиви, цілі та інші ментальні конструкти. Генеза вчинку розглядається як послідовність від потреби (стану дефіциту) через мотивацію (усвідомлення потреби) до мотиву (внутрішнього обґрунтування поведінки).

Мотив є внутрішньою спонукальною силою, інтегрованою в структуру особистості, що спрямовує її до здійснення певних дій для задоволення усвідомленої потреби. Потреба має біосоціальну природу та є рушійною силою розвитку й активності особистості, виникаючи внаслідок дефіциту та генеруючи активність, спрямовану на його усунення. Людські потреби характеризуються інтенсивністю, періодичністю та способами задоволення, класифікуючись на біологічні, матеріальні та соціокультурні, а також на базові, похідні та вищі.

Мотив є каузальним обґрунтуванням поведінки, що може бути внутрішнім або зовнішнім, усвідомленим або неусвідомленим, спрямованим на матеріальний або ідеальний об'єкт.

Мотивація являє собою сукупність мотивів та внутрішній процес їхньої взаємодії, тісно пов'язана з потребами та актуалізується при виникненні дефіциту, спрямовуючи активність на досягнення усвідомленої мети.

Окрім потреб, мотивів та цілей, до мотиваційних чинників належать інтерес, завдання, бажання та намір, які виконують переважно інструментальну функцію, визначаючи стильові характеристики поведінки.

Юнацький вік є сенситивним періодом онтогенезу, що характеризується інтенсивними процесами самопізнання, соціалізації та професійного самовизначення, які зумовлюють значні зміни в мотиваційній сфері особистості. Домінуючим мотивом у юнацькому віці є самовизначення та пошук власного місця в соціальній ієрархії, що проявляється у прагненні до автономії, незалежності та встановлення власної ідентичності.

Соціальні мотиви, особливо мотив афіліації та приналежності до референтної групи однолітків, відіграють важливу роль, визначаючи вибір друзів, захоплень та поведінкових моделей.

У юнацькому віці відбувається інтенсивний розвиток пізнавальних мотивів, пов'язаних з прагненням до інтелектуального зростання, розширення кругозору та самоосвіти, а навчання розглядається як засіб самопізнання та підготовки до майбутньої професії. Професійне самовизначення є центральним завданням юнацького віку, що зумовлює формування специфічних професійних мотивів, заснованих на уявленнях про майбутню професію та її відповідність власним інтересам і здібностям. Мотив досягнення набуває особливої актуальності, спонукаючи юнаків до успіху, демонстрації компетентності та подолання труднощів у різних сферах діяльності.

Мотиваційна сфера юнаків є динамічною та піддається впливу внутрішніх (зміни самооцінки, ціннісних орієнтацій) та зовнішніх (соціальне оточення, успіхи/невдачі) факторів.

Мотиваційна сфера юнацького віку є складним поєднанням мотивів самовизначення, соціальних потреб, пізнавальних інтересів та професійних орієнтацій, що потребує подальших наукових досліджень для глибокого розуміння закономірностей її формування.

Навчальна мотивація є складною системою спонукальних детермінант, що ініціюють та спрямовують навчальну діяльність студентів, характеризуючись спрямованістю, стійкістю та динамічністю.

Мотиви навчання безпосередньо впливають на якість професійної підготовки та формування особистості професіонала, а їхня динаміка змінюється протягом навчання у ЗВО, що необхідно враховувати для оптимізації навчального процесу.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ КУРСАНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ

2.1. Організація емпіричного дослідження: характеристика вибірки та методик

У дослідженні взяли участь 60 курсантів двох закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, а саме Львівського державного університету внутрішніх справ та Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Загальна кількість досліджуваних 60 осіб, кожен ЗВО представлений курсантами у кількості 30 осіб, серед них 40 хлопців і 20 дівчат.

Для дослідження було використано наступні психодіагностичні методики:

- Методика мотиваційної структури особистості.
- Методика соціально-психологічних установок у потребнісно-мотиваційній сфері.
- Методика «Мотивація навчання студентів ЗВО».

Подамо коротку характеристику кожної із методик.

Методика мотиваційної структури особистості психометричним інструментом, призначеним для здійснення аналізу усталених мотиваційних орієнтацій індивіда. Застосування серії запитань, що охоплюють життєві прагнення та різні сфери життєдіяльності, забезпечує можливість ідентифікації загального та креативного рівнів активності, інтенції до комунікації, а також прагнення до забезпечення особистого комфорту та досягнення певного соціального статусу.

Інструментарій методики включає чотирнадцять запитань закритого типу, на кожне з яких досліджуваний надає одну з трьох можливих відповідей: «так», «ні» або «не знаю?», яким присвоюються кількісні значення у балах (+2 за відповідь «так», +1 за відповідь «ні», 0 за відповідь «не знаю»). На основі отриманих відповідей здійснюється обчислення

сумарних балів за наступними шкалами, що відображають різні аспекти мотиваційної сфери:

- Життєзабезпечення (ЖЗ).
- Комфорт (К).
- Соціальний статус (СС).
- Спілкування (Сп).
- Загальна активність (ЗА).
- Творча активність (ТА).
- Соціальна корисність (СК).

Подальше агрегування балів дозволяє визначити два інтегральні показники спрямованості особистості: життєву спрямованість, що є сумою балів за шкалами життєзабезпечення, комфорту, соціального статусу та спілкування ($ЖЗ + К + СС + Сп$), та ділову спрямованість, що обчислюється як сума балів за шкалами загальної активності, творчої активності та соціальної корисності ($ЗА + ТА + СК$). Візуалізація отриманих результатів у формі мотиваційного профілю забезпечує наочне представлення домінуючих мотиваційних тенденцій особистості.

Інтерпретація високих значень балів за шкалами загальної активності, творчої активності та соціальної корисності може свідчити про домінування ділового мотиваційного профілю, що характеризується вираженням інтересом до практичної діяльності, продукування креативних рішень та внесення соціально значущого внеску. Натомість, високі бали за шкалами життєзабезпечення, комфорту, соціального статусу та спілкування вказують на виражений загальножиттєвий мотиваційний профіль, в якому пріоритетними є аспекти фізичного та психологічного комфорту, досягнення соціального визнання та підтримання міжособистісних зв'язків.

Діагностика соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребнісній сфері є діагностичним інструментом, розробленим для ідентифікації ступеня вираженості певних соціально-психологічних установок у студентської аудиторії, що відображають їхні мотиваційно-

потребнісні орієнтації. Методику структуровано у вигляді опитувальника, що складається з вісімдесяти питань закритого типу. Респондентам пропонується на кожне з питань надати однозначну відповідь, обравши один із двох варіантів: «так» або «ні».

Методики фокусується на виявленні домінуючих установок за наступними шкалами:

«Альтруїзм-Егоїзм». Ця шкала спрямована на оцінку переважання орієнтації особистості на безкорисливе надання допомоги іншим, прояв турботи та співчуття (альтруїзм) або ж на пріоритет власних інтересів, потреб та вигод (егоїзм). Питання цієї частини тесту покликані виявити схильність респондента до соціальної відповідальності та готовність діяти на користь інших, або ж його переважну зосередженість на власних досягненнях та благополуччі.

«Процес-Результат». Дана шкала призначена для визначення переваги у мотиваційній спрямованості особистості на сам процес діяльності, отримання задоволення від нього, залученість та переживання (процес), або ж на кінцевий продукт діяльності, досягнення конкретного результату, отримання матеріальної чи іншої винагороди (результат). Питання цієї частини тесту мають на меті ідентифікувати, що є більш значущим для респондента в його діяльності – безпосереднє виконання завдань чи досягнення поставленої мети.

«Свобода-Влада». Ця шкала використовується для оцінки ступеня прагнення особистості до автономії, незалежності у прийнятті рішень та дій, відсутності зовнішнього контролю та обмежень (свобода), або ж домінування, впливу на інших, контролю над ситуацією та людьми, можливості нав'язувати свою волю (влада).

«Праця-Гроші». Дана шкала призначена для визначення пріоритетності у мотиваційній сфері особистості власне процесу трудової діяльності, можливості самореалізації, професійного зростання та отримання

задоволення від роботи (праця), або ж матеріального винагородження, фінансової стабільності та можливостей, які надають гроші (

2.2. Інтерпретація результатів методик емпіричного дослідження

2.2.1. Результати методики мотиваційної структури особистості

Результати за методикою мотиваційної структури особистості розподілилися наступним чином (Рис.2.1)

Отже, шкала спілкування показала найвищий результат (8,6 бал.), за яким слідують життєзабезпечення (8,6 бал.), загальна активність (7,5 бал.), соціальний статус (7,1 бал.), комфорт (6,9 бал.), творча активність (6,3 бали), і найменший показник – соціальна корисність (5,9 бал.) (рис.2.1).

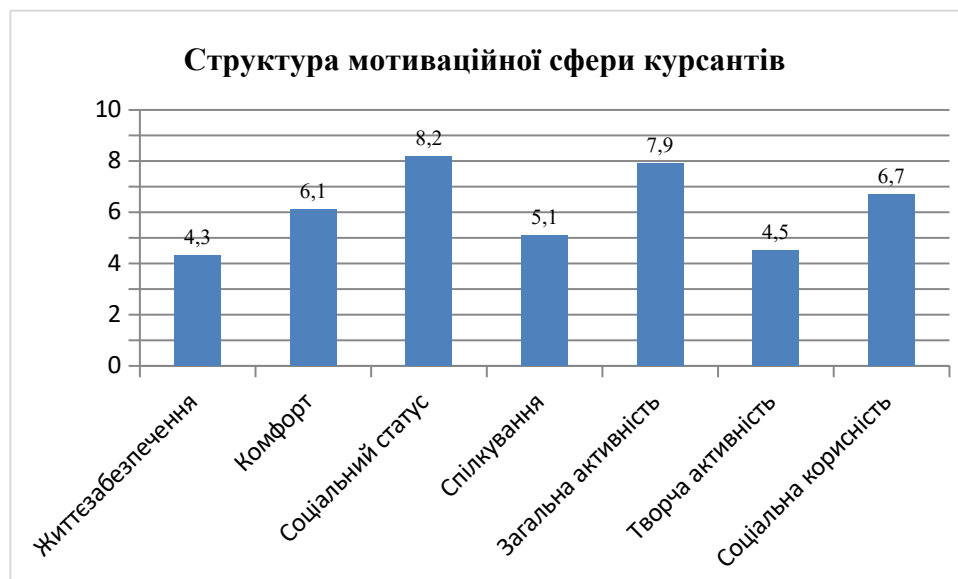

Рис.2.1. Мотиваційна сфера курсантів

Аналіз цих показників дозволяє виявити домінуючі потреби та прагнення, що визначають активність та спрямованість поведінки курсантів на початковому етапі їхнього навчання у закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Високі показники мають шкали «Соціальний статус» (СС) ($M = 8,2$), що демонструє надзвичайну значущість для першокурсників прагнення до визнання, поваги з боку оточуючих та досягнення певного соціального

становища у таких колективах. На початковому етапі адаптації до нового соціального середовища, потреба у позитивній оцінці та утвердженні свого статусу серед однокурсників та викладачів є особливо актуальною.

Високий середній бал за шкалою «Загальна активність» (ЗА) ($M=7,9$) вказує на виражену потребу курсантів у діяльності, енергійності та залученості в різні аспекти навчального та позанавчального життя, що може відображати як загальну енергійність юнацького віку, так і готовність активно включатися в нові види діяльності, пов'язані із службою.

Соціальна корисність ($M=6,7$). Високий показник за цією шкалою свідчить про значну орієнтацію першокурсників на суспільну значущість своєї майбутньої професії та прагнення приносити користь суспільству. Вибір служби у поліції часто пов'язаний з усвідомленням її важливості для національної безпеки та захисту держави.

Помірні показники (мають шкали «Комфорт» (К) ($M=6,1$)). Середній бал за цією шкалою вказує на помірну значущість прагнення до зручності, спокою та відсутності зайвих труднощів. Хоча комфорт не є першочерговим пріоритетом, курсанти все ж мають певну потребу у задовільних побутових умовах та психологічному спокої.

Середній бал за шкалою «Спілкування» ($M=5,1$) свідчить про помірну потребу курсантів у встановленні та підтриманні позитивних міжособистісних відносин, емоційній близькості та обміні інформацією з оточуючими. Соціальні контакти відіграють важливу роль в адаптації до нового колективу, але на початковому етапі інші потреби можуть бути більш актуальними.

Середній бал за шкалою «Творча активність» (ТА) ($M=4,5$) вказує на помірну вираженість прагнення до самовираження, оригінальності та пошуку нових підходів у діяльності. У навчальному середовищі, яке часто є структурованим та регламентованим, прояви творчої активності можуть бути дещо обмежені на початковому етапі.

Серед шкал, що мають низька показники відзначимо «Життєзабезпечення» (ЖЗ) ($M=7,9$), який вказує що на початковому етапі навчання у такому закладі вищої освіти вищі, базові потреби у матеріальному забезпеченні та безпеці є відносно задоволеними або не є першочерговим предметом занепокоєння порівняно з потребами у соціальному визнанні та активності.

Аналізуючи мотиваційну структуру курсантів-першокурсників можна зробити висновок про домінування таких мотиваційних тенденцій, як прагнення до соціального статусу, висока загальна активність та орієнтація на соціальну корисність і це вказує, що курсанти-першокурсники мають у своєму пріоритеті становище в колективі, активну участь у житті навчального закладу та усвідомлення суспільної значущості обраної професії.

Помірну роль відіграють потреби у комфорті, спілкуванні та творчій активності, а базові потреби у життєзабезпеченні є відносно менш вираженими.

Ці результати відображають специфіку мотиваційної сфери молодих людей, які обрали шлях поліцейського та пожежника. Висока потреба у соціальному статусі може бути пов'язана з прагненням до самоствердження у новому колективі та усвідомленням престижності цієї професії. Виражена загальна активність є характерною для юнацького віку та відображає готовність до інтенсивної навчальної та фізичної діяльності.

Сильна орієнтація на соціальну корисність підкреслює усвідомлений вибір служби як важливої для суспільства діяльності.

Розуміння домінуючих мотиваційних тенденцій є важливим для організації навчально-виховного процесу, формування позитивної мотивації до навчання та служби, а також для розвитку лідерських якостей у майбутніх офіцерів. Створення умов для соціального визнання, залучення до активної діяльності та підкреслення суспільної значущості професії можуть сприяти підвищенню мотивації та успішній адаптації курсантів на першому курсі.

2.2.2. Результати методики соціально-психологічних установок в потребнісно-мотиваційній сфері

Представлені дані відображають середні значення вираженості соціально-психологічних установок у мотиваційно-потребнісній сфері курсантів першого курсу.

Аналіз цих показників дозволяє виявити домінуючі орієнтації курсантів у контексті їхніх міжособистісних взаємодій, цілепокладання, прагнення до влади та ставлення до праці й матеріальної винагороди (рис.2.2.).

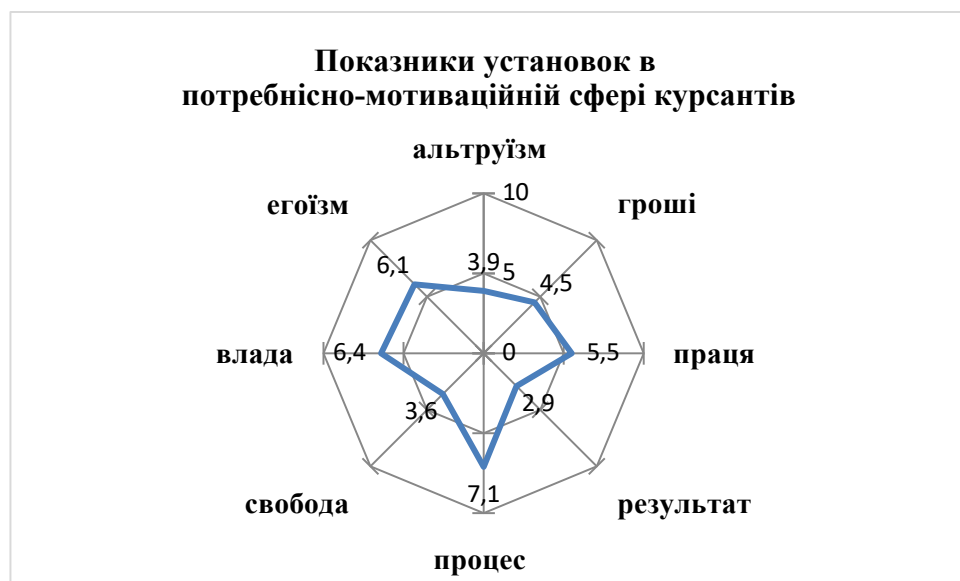

Рис.2.2. Соціально-психологічні установки в потребнісно-мотиваційній сфері курсантів

Опишемо психологічний зміст показників полярних шкал.

Шкала «Альтруїзм-Егоїзм». Високий показник егоїзму ($M=6,1$) порівняно з низьким показником альтруїзму ($M=3,9$) свідчить про домінування егоїстичної спрямованості у мотиваційно-потребнісній сфері першокурсників. Це відображає характерний для юнацького віку фокус на власних потребах, інтересах та самоствердженні. В умовах адаптації до нового, конкурентного навчального середовища, прагнення до особистого успіху та задоволення власних амбіцій може тимчасово переважати над орієнтацією на потреби інших.

Шкала «Свобода-Влада». Переважання влади ($M=6,4$) над свободою ($M=3,6$) вказує на виражене прагнення до контролю, впливу та домінування серед курсантів-першокурсників і це може бути пов'язано зі специфікою середовища, яке передбачає ієрархічну структуру та підпорядкування, але водночас може стимулювати прагнення до лідерства та прийняття рішень у майбутній службовій діяльності. На початковому етапі навчання це прагнення може проявлятися у бажанні утвердити свій статус у новому колективі.

Шкала «Процес-Результат» значно вищий показник процесу ($M=7,1$) порівняно з результатом ($M=2,9$) свідчить про домінування процесуальної орієнтації в навчальній діяльності першокурсників. Тобто для них більшу цінність має сам процес навчання, залученість у діяльність, отримання задоволення від пізнання та виконання завдань, ніж кінцевий результат у вигляді оцінок чи формальних досягнень. На початковому етапі навчання, коли відбувається активне ознайомлення з новими дисциплінами та адаптація до навчального процесу, зацікавленість у самому процесі пізнання може бути особливо високою.

Шкала «Праця-Гроші». Вищий показник Праці ($M=5,5$) порівняно з грошима ($M=4,5$) вказує на перевагу орієнтації на змістовність та цінність самої праці над матеріальним винагородженням. Для першокурсників, які щойно обрали свій професійний шлях, мотивація може бути більше пов'язана з інтересом до майбутньої діяльності, можливістю самореалізації та служіння, ніж з безпосереднім фінансовим аспектом. Однак, значний показник грошей також свідчить про усвідомлення важливості матеріального забезпечення.

Отримані дані, можна підкреслюють, що мотиваційно-потребнісна сфера курсантів-першокурсників характеризується домінуванням егоїстичної спрямованості, прагнення до влади, орієнтації на процес навчання та відносною перевагою цінності праці над грошима. Ці особливості можуть бути зумовлені віковими характеристиками юнацького періоду, специфікою

навчального середовища та початковим етапом професійного становлення. Прагнення до лідерства та контролю може бути пов'язане з адаптацією до ієрархічної структури, а орієнтація на процес навчання – з первинною зацікавленістю у новій діяльності. Перевага егоїстичної спрямованості може бути тимчасовою та змінюватися з розвитком соціальної відповідальності та професійної ідентифікації.

2.2.3. Результати методики «Мотивація навчання студентів ЗВО»

Методика «Мотивація навчання студентів ЗВО» Пакуліна С. А., Кетько С. М. дозволяє виділити у зовнішній та внутрішній мотивації три групи мотивів: вступ до ЗВО, реальні діючі професійні мотиви, визначення рівнів розвитку мотивації навчання .

Кожен блок містить твердження, що стосуються зовнішньої та внутрішньої мотивації (Рис.2.3.).

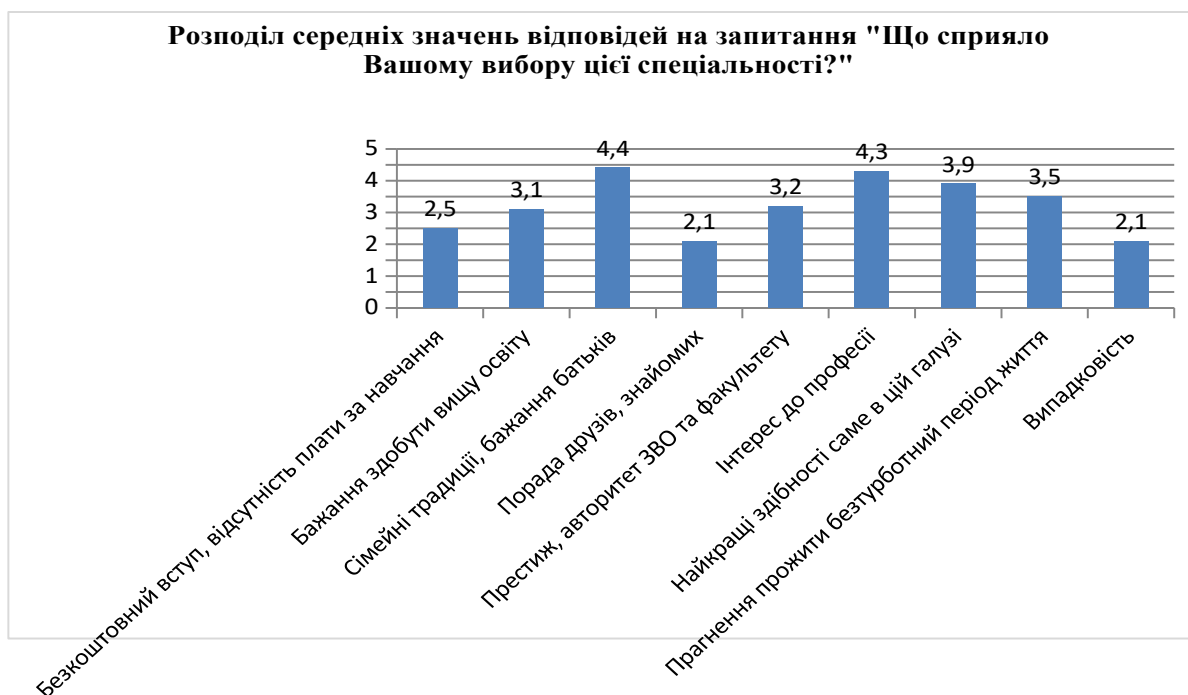

Рис. 2.3.Відповіді на запитання «Що сприяло Вашому вибору цієї спеціальності?»

У варіантів відповідей на запитання «Що сприяло Вашому вибору цієї спеціальності?» найвищий середній бал за позицією «сімейні традиції, бажання батьків» ($M=4,4$). Відзначимо значний вплив сімейного контексту та очікувань батьків на вибір спеціальності курсантами-першокурсниками. На цьому етапі юнацького віку думка батьків залишається авторитетною, а прагнення відповідати їхнім сподіванням може бути потужним мотиватором. Також

Високий середній бал фактору «Інтерес до професії» ($M=4,3$) підкреслює важливість внутрішньої зацікавленості у специфіці майбутньої професійної діяльності як вагомого мотиваційного чинника при вступі. Першокурсники, які відчують інтерес до обраної спеціальності, ймовірно, будуть більш залученими в навчальний процес та проявлятимуть вищу мотивацію до опанування знань і навичок.

Порівняно високий середній бал фактору «Найкращі здібності саме в цій галузі» ($M=3,9$) свідчить про те, що курсанти-першокурсники при виборі спеціальності враховували свої відчуття щодо наявності у них здібностей та схильностей до певної сфери діяльності, що відображає прагнення до самореалізації та успіху в обраній професії.

Показник «Прагнення прожити цікаве, насичене життя» ($M=3,5$) є помірно високим, вказуючи на те, що курсанти-першокурсники пов'язують обрану спеціальність з можливістю отримати цікавий життєвий досвід та реалізувати свої потреби в активності та різноманітності. Служба часто асоціюється з динамічним та нерутинним способом життя.

Середній бал фактору «Бажання здобути вищу освіту» ($M=3,1$) свідчить про усвідомлення курсантами важливості вищої освіти як такої. На етапі вступу прагнення мати диплом про вищу освіту може бути важливим мотиватором, незалежно від конкретної спеціальності.

«Престиж, авторитет ЗВО та факультету» ($M=3,2$) -цей фактор має помірний середній бал, що вказує на те, що імідж навчального закладу та

факультету мав певне значення при виборі спеціальності, але не був визначальним для більшості першокурсників.

Відносно низький середній бал цього «Безкоштовний вступ, пільги» ($M=2,5$) фактору може свідчити про те, що матеріальні вигоди та пільги не були головним пріоритетом при виборі спеціальності для значної частини першокурсників.

Зазначимо, що думка ровесників та знайомих не мала значного впливу на остаточне рішення щодо вибору конкретної спеціальності (показник «Порада друзів, знайомих» ($M=2,1$)).

Так само низький бал у фактору «Випадковість» ($M=2,1$) підтверджує, що вибір спеціальності переважно не був випадковим, а є результатом більш усвідомленого процесу.

На основі отриманих даних можна зробити висновок, що для курсантів-першокурсників при виборі спеціальності найбільш значущими факторами виявилися сімейні традиції та бажання батьків, а також внутрішній інтерес до професії. Важливу роль також відігравало усвідомлення власних здібностей та прагнення до цікавого життя. Бажання здобути вищу освіту загалом та престиж навчального закладу мали помірний вплив. Натомість, такі фактори, як поради друзів, матеріальні вигоди та випадковість, виявилися найменш значущими.

Найбільш значущим у навчанні курсанти першого курсу вважають «Дотримуватися вимог», «Не відставати від однокурсників», «Успішно продовжити навчання на наступних курсах», «Домогтися схвалення» та уникнути засудження та покарання за погане навчання» (Рис.2.4).

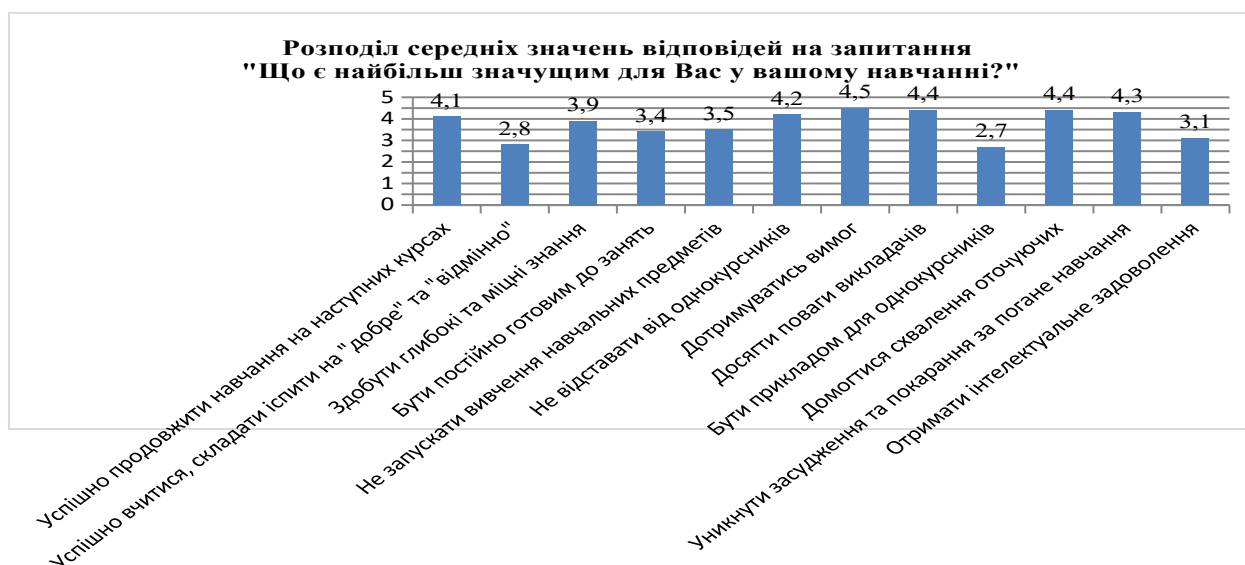

Рис.2.4. Відповіді на запитання «Що є найбільш значущим для Вас у вашому навчанні?»

Для першокурсників виконання встановлених правил, наказів та дисциплінарних вимог має високу значущість, що є характерною особливістю навчального середовища такого типу, де чітка регламентація та підпорядкування є ключовими елементами. Першокурсники, які прагнуть дотримуватися вимог, демонструють адаптивність та готовність до інтеграції у ієрархію.

Однозначно важливою залишається соціальна інтеграція та належність до групи для першокурсників. Прагнення бути на одному рівні з ровесниками, уникати відчуття ізоляції та підтримувати позитивні міжособистісні відносини є важливим аспектом адаптації до нового колективу.

Також для курсантів важливим є здобуття знань (шкала «Здобути глибокі та міцні знання») свідчить про наявність у першокурсників пізнавальної мотивації та розуміння важливості якісних знань для майбутньої професійної діяльності. Це є позитивним прогностичним фактором щодо їхньої академічної успішності та професійного становлення.

Помірні показники за шкалами «Не запускати вивчених навчальних предметів» відображають мотивацію уникнення невдачі, яка є досить

сильною на початковому етапі навчання, коли курсанти ще не повністю впевнені у своїх силах та можливостях.

Помірна значущість фактору «Отримати інтелектуальне задоволення» може вказувати на те, що на початковому етапі навчання, коли адаптація до нових умов є пріоритетною, власне задоволення від процесу пізнання може відступати на другий план порівняно з іншими нагальними потребами (адаптація, виконання вимог).

Для курсантів-першокурсників найбільш значущими аспектами у навчанні є дотримання вимог навчального закладу, соціальна інтеграція (не відставати від однокурсників) та успішне продовження навчання. Важливу роль також відіграє прагнення до глибоких знань. Мотивація уникнення невдачі та усвідомлення необхідності постійної готовності до занять є помірно значущими. Натомість, прагнення до високих оцінок, лідерства та інтелектуального задоволення є менш пріоритетними на початковому етапі навчання.

Результати відповіді на запитання щодо переваг отримання диплому розподілилися наступним чином (рис.2.5)

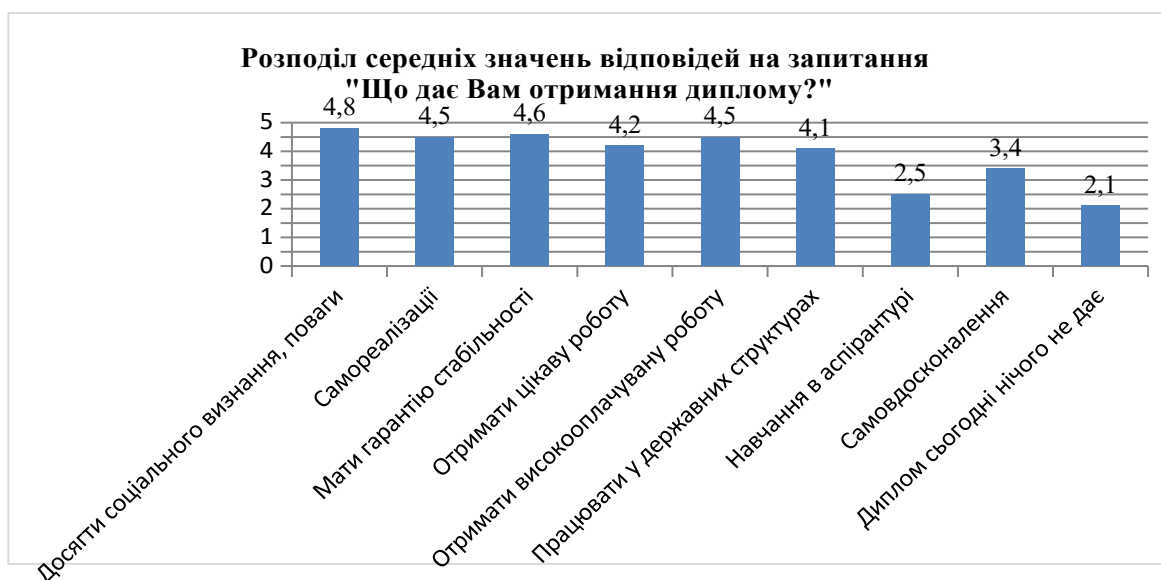

Рис. 2.5. Відповіді на запитання «Що дає Вам отримання диплому?»

Найвищі показники отримали шкали «Досягти омріяної посади, звання» ($M=4,8$), «Мати престижну спеціальність» ($M=4,6$), «Отримати цікаву роботу» ($M=4,7$), «Самореалізація» ($M=4,5$).

Можемо помітити сильну орієнтацію першокурсників на майбутню професійну реалізацію у сфері правоохоронної діяльності. Прагнення до конкретних посад та звань є потужним мотиватором на початковому етапі навчання, оскільки символізує успішне завершення навчання та кар'єрне зростання.

Престижність професії також виступає важливим елементом їхньої самоідентифікації та соціального статусу.

Отримані результати показують очікування першокурсників щодо змістовного та захопливого характеру їхньої майбутньої професійної діяльності. На початковому етапі навчання важливим є уявлення про потенційну цікавість роботи, що підтримує внутрішню мотивацію.

Висока значущість самореалізації відображає прагнення курсантів до розкриття свого потенціалу, реалізації особистих можливостей та досягнення значущих результатів у професійній сфері. Отримання диплому розглядається як важливий крок на шляху до самореалізації.

Також доволі високий показник спостерігаємо за шкалою «Працювати у державній структурі», що вказує на цінність для першокурсників

стабільності, соціальних гарантій та можливостей, які надає робота в державній структурі, зокрема у сфері.

Для курсантів-першокурсників отримання диплому про вищу освіту перш за все асоціюється з досягненням омріяної посади та звання, можливістю отримати цікаву роботу і мати престижну спеціальність. Важливими також є аспекти самореалізації та отримання високооплачуваної роботи. Робота в державній структурі також є значущим фактором. Натомість, набуття корисних зв'язків та швидке кар'єрне зростання є менш пріоритетними на початковому етапі навчання. Ці результати відображають орієнтацію першокурсників на безпосередні професійні перспективи, пов'язані з їхнім майбутнім служінням, а також на соціальний статус та матеріальне забезпечення.

Розуміння цих пріоритетів може бути використане для формування позитивної мотивації до навчання, підкреслення практичної значущості дисциплін та формування реалістичних очікувань щодо майбутньої професійної діяльності.

На підставі відповідей на запитання ми можемо зробити висновки про переважання зовнішньої чи внутрішньої мотивації. Так, переважання таких факторів, як «Сімейні традиції, бажання батьків» та «Інтерес до професії» вказує на значний вплив як зовнішньої (сімейні очікування), так і внутрішньої (особиста зацікавленість) мотивації при виборі спеціальності. Високий бал фактору «Найкращі здібності саме в цій галузі» також свідчить про певну внутрішню мотивацію, пов'язану з відчуттям власної компетентності.

Щодо аналізу відповідей на друге запитання, то найвищі показники «Дотримуватись вимог», «Не відставати від однокурсників» та «Успішно продовжити навчання на наступних курсах» вказують на значне домінування зовнішньої мотивації, пов'язаної з необхідністю адаптації до специфічного навчального середовища, соціальною інтеграцією та орієнтацією на формальні вимоги.

Водночас, високий бал фактору «Здобути глибокі та міцні знання» свідчить про наявність внутрішньої пізнавальної мотивації.

Низькі бали факторів «Успішно вчитися, складати іспити на «добре» та «відмінно»» та «Бути прикладом для однокурсників» можуть вказувати на меншу значущість формальних досягнень та лідерства на початковому етапі навчання порівняно з адаптацією та виконанням вимог.

Питання «Що дає Вам отримання диплому?» і переважаючі відповіді «Досягти омріяної посади, звання», «Мати престижну спеціальність», «Отримати цікаву роботу» свідчать про сильну зовнішню мотивацію, орієнтовану на майбутні професійні досягнення, соціальний статус та матеріальне забезпечення, які асоціюються з отриманням диплому.

Аналізуючи відповіді на всі три питання, можна зробити висновок, що на початковому етапі навчання у курсантів-першокурсників спостерігається значне домінування зовнішньої мотивації, особливо в аспектах адаптації до навчального середовища (дотримання вимог, соціальна інтеграція), майбутніх професійних досягнень (посада, звання, цікава та високооплачувана робота) та впливу соціального оточення (сімейні традиції, бажання батьків).

Водночас, присутня і внутрішня мотивація, яка проявляється в інтересі до обраної професії та прагненні до глибоких знань, а також у бажанні самореалізації.

Загалом, вступ до закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання є переломним моментом у житті молодих людей. На цьому етапі першочерговим завданням є засвоєння нових правил, норм та вимог, що зумовлює високу значущість зовнішніх регуляторів поведінки. Система служби і навчання у таких закладах характеризується чіткою ієрархією та підпорядкуванням. Прагнення відповідати вимогам командування та не відставати від однокурсників є важливим для успішної інтеграції в цю структуру.

На початковому етапі навчання майбутні професійні перспективи (посада, звання, статус) є потужними зовнішніми мотиваторами, які підтримують залученість курсантів у навчальний процес. Думка батьків та соціальне схвалення відіграють значну роль у юнацькому віці, особливо при прийнятті важливих рішень, таких як вибір професії. Поступово, з набуттям досвіду навчання, зростанням професійної компетентності та розвитком внутрішньої ідентифікації з обраною професією, співвідношення внутрішньої та зовнішньої мотивації може змінюватися на користь внутрішньої. Однак, на першому курсі, зовнішні чинники відіграють ключову роль у мотивації курсантів.

Висновки до Розділу II

За результатами емпіричного дослідження у мотиваційній структурі курсантів-першокурсників виявляється домінування прагнення до соціального статусу, високої загальної активності та орієнтації на соціальну корисність. Першокурсники надають першочергове значення своєму становищу в колективі, активній участі в житті навчального закладу та усвідомленню суспільної значущості обраної професії. Водночас, потреби у комфорті, спілкуванні та творчій активності відіграють помірнішу роль, а базові потреби у життєзабезпеченні є відносно менш вираженими.

Отримані дані підкреслюють, що мотиваційно-потребнісна сфера курсантів-першокурсників характеризується переважанням егоїстичної спрямованості, прагнення до влади, орієнтації на процес навчання та відносною перевагою цінності праці над матеріальним винагородженням.

На основі отриманих даних можна констатувати, що при виборі спеціальності для курсантів-першокурсників найбільш вагомими чинниками були сімейні традиції та бажання батьків, а також внутрішній інтерес до професії. Важливу роль також відігравало усвідомлення власних здібностей та прагнення до цікавого життя. Бажання здобути вищу освіту загалом та престиж навчального закладу мали помірний вплив, тоді як поради друзів, матеріальні вигоди та випадковість виявилися найменш значущими.

Для курсантів-першокурсників найбільш значущими аспектами у навчанні є дотримання вимог навчального закладу, соціальна інтеграція (не відставати від однокурсників) та успішне продовження навчання. Важливу роль також відіграє прагнення до глибоких знань. Мотивація уникнення невдачі та усвідомлення необхідності постійної готовності до занять є помірно значущими, натомість прагнення до високих оцінок, лідерства та інтелектуального задоволення є менш пріоритетними на початковому етапі навчання.

Відповідаючи на питання «Що дає Вам отримання диплому?» найвищі показники отримали шкали «Досягти омріяної посади, звання», «Мати престижну спеціальність», «Отримати цікаву роботу» та «Самореалізація».

Аналізуючи відповіді на всі три питання, можна констатувати, що на початковому етапі навчання у курсантів-першокурсників спостерігається значне домінування зовнішньої мотивації, особливо в аспектах адаптації до навчального середовища (дотримання вимог, соціальна інтеграція), майбутніх професійних досягнень (посада, звання, цікава та високооплачувана робота) та впливу соціального оточення (сімейні традиції, бажання батьків). Водночас, присутня і внутрішня мотивація, яка проявляється в інтересі до обраної професії та прагненні до глибоких знань, а також у бажанні самореалізації.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи теоретичні положення щодо сутності мотивації та її особливостей у юнацькому віці, а також результати емпіричного дослідження мотиваційної сфери курсантів-першокурсників, можна зробити наступні висновки.

Мотивація як складна система детермінант поведінки є ключовим фактором, що ініціює та спрямовує активність особистості, починаючи з усвідомлення потреби та завершуючи цілеспрямованою дією.

У юнацькому віці, що є періодом активного самовизначення та соціалізації, мотиваційна сфера зазнає значних трансформацій, де провідними стають мотиви самоствердження, соціальної інтеграції, пізнавального розвитку та професійного самовизначення.

Аналіз навчальної мотивації курсантів-першокурсників виявляє її складну структуру, що включає як зовнішні спонукальні чинники, пов'язані з адаптацією до навчального середовища та майбутніми професійними перспективами, так і внутрішні мотиви, зумовлені інтересом до обраної професії та прагненням до глибоких знань.

Науковці виокремлюють різні типи мотивів, включаючи безпосередньо-спонукаючі, перспективно-спонукаючі та інтелектуально-спонукаючі, а також зовнішні та внутрішні мотиви учіння. Мотиви навчання студентів мають безпосередній вплив на якість їхньої професійної підготовки та формування особистості майбутнього фахівця, а їхня динаміка змінюється протягом навчання.

Емпіричні дані свідчать про домінування прагнення до соціального статусу, високої загальної активності та орієнтації на соціальну корисність серед першокурсників, що підкреслює їхнє прагнення до позитивного сприйняття в колективі, активної участі в житті навчального закладу та усвідомлення значущості майбутньої професії.

Водночас, мотиваційно-потребнісна сфера першокурсників характеризується певною егоїстичною спрямованістю, прагненням до влади

та орієнтацією на процес навчання, хоча цінність праці дещо переважає над матеріальним винагородженням.

При виборі спеціальності вагомими виявилися сімейні традиції, внутрішній інтерес та усвідомлення власних здібностей. У навчальній діяльності першокурсники демонструють високу значущість дотримання вимог, соціальної інтеграції та успішного продовження навчання, а також прагнення до глибоких знань.

Отримання диплому асоціюється передусім з досягненням омріяної посади, престижною спеціальністю, цікавою роботою та самореалізацією.

Узагальнюючи, на початковому етапі навчання у курсантів-першокурсників спостерігається значний вплив зовнішньої мотивації, зумовленої необхідністю адаптації, майбутніми професійними перспективами та соціальним оточенням. Однак, внутрішня мотивація, пов'язана з інтересом до професії та прагненням до саморозвитку, також відіграє важливу роль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анатольєва О.І. Використання тренінгових технологій для розвитку внутрішньої мотивації у курсантів. *Юридична психологія*. 2019. №1 (24). С.93-102.
2. Борис І. Мотиваційна сфера як проблемний чинник поведінки. *Психологія і суспільство*. Тернопіль: Інститут експериментальних систем освіти, 2002. №2. С.48-57.
3. Бочаріна Н.О., Кучер Ю.В. .Особливості навчальної мотивації сучасних студентів. *Наукові перспективи*. №10(28) 2002. С.345-355.
4. Волнушкіна Г. В. Соціально-психологічні особливості адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v9/i9/16.pdf>
5. Гриценко В., Яцинська Т. Активізація мотивації студентів до вивчення іноземної мови. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 4 (141). Одеса, 2022. С. 20-26.
6. Гриценюк Л. І. Мотивація навчання студентів-правознавців. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2010. Вип. 4 (71). С. 179–187.
7. Дзюбко Л., Гриценюк Л. Діагностика навчальної мотивації: Збірник методик. Київ::Шк. Світ, 2011. 58 с.
8. Заброцький М. М. Педагогічна психологія. К., 2000. 356 с.
9. Занюк С. С. Мотиваційний тренінг. Формування мотивації навчальної діяльності у студентів та старшокласників. *Практична психологія та соціальна робота*. 2002. № 8. С. 31-42.
10. Занюк С. С. Психологія мотивації : Навчальний посібник К. : Вид. «Либідь», 2002. 304 с.

11. Зарюгіна Ю. Є. Особливості адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33687332.pdf>
12. Захаренко Л. М., Малоголова О.О., Юченко-Шеховцова Т. І. Дослідження особливостей навчальної мотивації курсантів випускного курсу. *Право і безпека*. №2 (24). 2018. С.36-42.
13. Захарко О. Внутрішня мотивація як психологічний феномен. Соціогуманітарні проблеми людини. *Психологічне здоров'я особи і суспільства. Західний науковий центр НАН України*. № 3. С.143-149.
14. Канюк С. С. Психологія мотивації : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2002. С. 238–248.
15. Керекеш О.В., Осадчий М. Л. Мотивація до навчальної діяльності студентів у вищому навчальному закладі. *Збірник наукових праць Одеського національного економічного університету*. №11-12 (288-289), 2021. С.126-131.
16. Клибанівська Т. М. Мотивація як детермінанта навчальної діяльності студентів вищих закладів освіти. *Наука і освіта*. 2015. №10. С. 61-68.
17. Климчук В.О. Психологічні детермінанти розвитку внутрішньої мотивації студентів у навчальній діяльності : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2004. 20 с.
18. Климчук В. О., Горбунова В. В. Внутрішня мотивація учбової діяльності молоді: теорія, методика, програма розвитку : монографія. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 110 с.
19. Колчигіна А.В. Специфіка навчальної мотивації студентів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. Херсон, 2018. № 1 (2). С. 46-50.
20. Кочарян О.С., Фролова Є.В., Павленко В.М. Структура мотивації навчальної діяльності студентів. Навчальний посібник. Харків «ХЛП». 2011. 216 с.

21. Магазинщикова І. Управління мотивацією навчальної діяльності студентів. *Людина: становлення та розвиток: Філософські пошуки*. Львів-Одеса : Cogito-Центр Європи, 1997. С. 139–142.
22. Мацегора Я. В. Оцінювання ефективності навчальної діяльності курсантів ВНЗ МВС України. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2011. Вип. 3 (29). С. 254–261.
23. Методика професійного навчання: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. інж.- пед. спец. / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, Н. В. Корольова, Є. В. Шматков. Х. : Контраст, 2008. 488 с.
24. Мирончук Н. М.. Особливості адаптації студентів перших курсів донавчання у ВНЗ. *Професійна підготовка фахівців у системі неперервної освіти: збірник наукових праць*. За заг. ред. д.п.н., проф. С. С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н. М. Мирончук. Житомир, 2015. С. 209-215.
25. Михайличенко В. Роль мотивації навчально-пізнавальної діяльності у формуванні професійної спрямованості студентів. *Збірник наукових праць : Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2011. Вип. 17 (70). С.45-49.
26. Музиченко Л. Самовизначення і професійне середовище. *Соціальна психологія*. 2003. № 2. С. 112-119.
27. Нікітіна І. В. Суб'єктне самовизначення молодшої людини в період повноліття. К., КНТ, 2008. 192 с.
28. Пінська О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів. *Проблеми трудової і професійної підготовки*. 2009. С.49-53.
29. Рогачова Т. «Психологічні проблеми студентів на першому році навчання у ВНЗ: причини виникнення та можливості подолання». *Психологія і особистість*. 2016. № 2 (10) Ч. 2. С. 228-236.
30. Сергієнко Н. С. Особливості мотивації до навчальної діяльності курсантів та студентів. *Габітус*. Випуск 30. 2021. С. 169-173.

31. Сірко Р. І., Слободяник В. І. Психологічний аналіз особистісних характеристик курсантів різних рівнів успішності у навчанні. *Проблеми сучасної психології*. 2011. Вип. 11. С. 825–835.
32. Староста В., Попадич О. Мотивація навчання студентів-першокурсників. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2019. С.15-20.
33. Структура мотивації навчальної діяльності студентів : навч. посіб. / О. С. Кочарян, Є. В. Фролова, В. М. Павленко. Х. : Нац. аерокосм. унтім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін.-т, 2011. 40 с.
34. Чаусова Т.В. Особливості формування мотиваційної сфери навчання підлітків. *Вісник післядипломної освіти*. Серія«Соціальні та поведінкові науки», 2018. №6 (35). С. 121–134.
35. Черняк Н.О. Формування мотивації студентів до навчання у ВНЗ. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. № 38-39. 2020. С. 388-393.
36. Deci E., Vallerand R. J., Pelletier L. G., Ryan R. Motivation and education: The Self-determination perspective. *Educational Psychologist*. Vol. 26. 3-4, 1991. P. 325-346.
37. Hoffman B. Motivation for Learning and Performance. Amsterdam; Boston; Paris: Elsevier, 2015. 410 p.